

دانشگاه خوارزمی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت اخذ درجه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی روان‌شناسی تربیتی

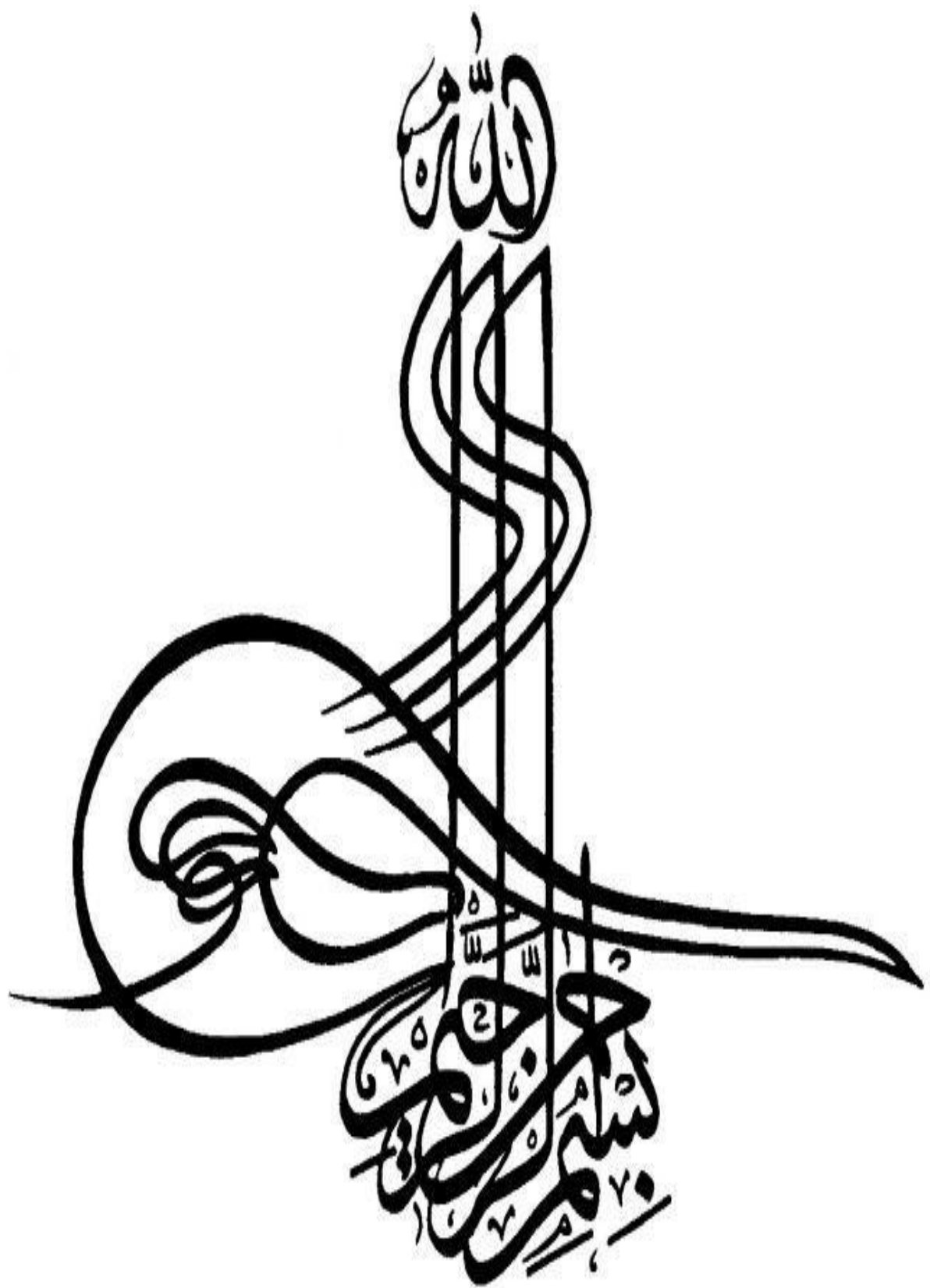
عنوان طرح پایان نامه:

مقایسه‌ی جوّ مدرسه، انگیزش و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان دختر در دو نوع واحد آموزشی
متوسطه (هنرستان و دبیرستان) در شهر کرج

استاد راهنما: دکتر احد نویدی

استاد مشاور: دکتر غلامرضا صرامی

پژوهشگر: نگار صادقی

تقدیم به پدر و مادرم:

برای مادرم که مهرش در دلم گرمی و مقدس است. برای او که سر چشمه‌ی کنجکاوی سالهای کودکی‌ام بود. او که با گفتن آن همه قصه‌های قدیمی لذت خیال و شگفتی را به من هدیه داد. به پدرم که مهرش بنایی شد برای تلاش پر شورم در کسب دانش و او که سال‌های رشد مرا سرشار از حکمت کرد، به او که به همدردی با انسان فرایم خواند.

از شما سپاسگزارم برای آن کنجکاوی که همواره و بی‌وقفه به جست و جویم وا می‌داشت، از شما سپاسگزارم برای آن اشتیاق که احساس مسئولیت نسبت به هم‌نوع را در من شعله‌ور ساخت.

و این نوشته را در پاسخ به محبت شما که اولین رهبرانم بودید، تقدیمتان می‌کنم.

چکیده

هدف کلی این مطالعه، شناخت دو نوع واحد آموزشی متوسطه (هنرستان و دبیرستان) از لحاظ متغیرهای جو مدرسه، انگیزش تحصیلی و عملکرد تحصیلی است. این پژوهش از نوع مطالعات علی-مقایسه‌ای است که به روش توصیفی (زمینه یابی) انجام شده است. جامعه‌ی آماری این تحقیق را واحدهای آموزشی دخترانه‌ی دوره‌ی متوسطه (هنرستان و دبیرستان) در شهر کرج تشکیل می‌دهند. با استفاده از روش نمونه-گیری خوشه‌ای از بین مناطق آموزش و پرورش کرج، منطقه‌ی ۴ و از میان دبیرستان‌ها و هنرستان‌های دخترانه‌ی این منطقه هر کدام ۲ مدرسه و از هر مدرسه ۶۵ نفر از دانش‌آموزان پایه‌ی دوم و سوم به صورت تصادفی انتخاب شد. علاوه بر این، از هر مدرسه ۲۰ نفر از معلمان و ۲۵ نفر از اولیای دانش‌آموزان نیز بطور تصادفی، جزو نمونه بود که در کل نمونه شامل ۲۶۰ نفر دانش‌آموز، ۸۰ نفر معلم و ۱۰۰ نفر والدین است. جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از طریق پرسشنامه و مراجعه به پرونده‌ی تحصیلی دانش‌آموزان انجام شد.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین میانگین‌های مربوط به جو مدرسه در دو نوع واحد آموزشی موردنظر (هنرستان و دبیرستان)، تفاوت معناداری وجود دارد. جو هنرستان نسبت به دبیرستان مثبت است. همچنین، تفاوت میانگین‌های انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان دو واحد آموزشی معنادار بوده و انگیزش تحصیلی در دانش‌آموزان هنرستان بیشتر از هم‌پایه‌های دبیرستانی آنان است. با وجود این عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان هنرستان به‌طور معنادار پایین‌تر از کسانی است که در دبیرستان مشغول تحصیل هستند. بنابراین فرضیه‌های پژوهش مبنی بر تفاوت دو نوع واحد آموزشی موردنظر از نظر متغیرهای جو، انگیزش درونی و عملکرد تحصیلی، تایید می‌شوند.

کلمات کلیدی: جو مدرسه، انگیزش، عملکرد تحصیلی، فنی و حرفه‌ای

فهرست مطالب

شماره صفحه

عنوان

فصل اول (کلیات تحقیق)

۱.....	مقدمه.....
۲.....	بیان مسئله.....
۷.....	سوال اصلی.....
۷.....	سوالات فرعی.....
۸.....	اهداف پژوهش.....
۸.....	فرضیه های پژوهش.....
۸.....	ضرورت پژوهش.....
۱۰.....	تعریف مفاهیم و متغیرها.....
۱۰.....	جو مدرسه.....
۱۱.....	انگیزش تحصیلی.....
۱۲.....	عملکرد تحصیلی.....
۱۲.....	شاخه ی تحصیلی نظری.....
۱۲.....	شاخه ی تحصیلی فنی و حرفه ای.....

فصل دوم (مرور ادبیات و پیشینه ی تحقیق)

۱۴.....	مقدمه.....
۲۰.....	آموزش متوسطه.....
۲۲.....	شاخه ی متوسطه ی نظری.....

۲۲	شاخه‌ی متوسطه فنی و حرفه‌ای
۲۴	اهداف شاخه‌ی کاردانش و فنی و حرفه‌ای در نظام آموزش متوسطه
۲۵	تفاوت دو نوع واحد آموزشی (هنرستان و دبیرستان)
۳۶	مفهوم جو
۳۸	عوامل ایجاد کننده‌ی جو سازمانی مدارس
۴۳	دیدگاه‌های مختلف درباره‌ی شکل‌گیری جو سازمانی
۴۳	رویکرد ساختاری
۴۳	رویکرد ادراکی
۴۴	رویکرد تعاملی
۴۴	رویکرد فرهنگی
۴۵	سنجش و اندازه‌گیری جو
۴۶	بررسی رفتار معلم-مدیر (از باز تا بسته) «OCDQ»
۵۱	بازنگری و تجدید نظر در پرسشنامه‌ی جو سازمانی
۵۱	نمایه جو سازمان «OCI»
۵۱	مفهوم پردازش لیکرت از جو سازمانی
۵۲	بررسی پویایی‌های سازمان (از سالم تا ناسالم) «OHI»
۵۲	بررسی جهت‌گیری کنترل دانش‌آموزان (از قیمی تا انسانی) «PCI»
۵۳	تاثیر جو سازمانی بر عملکرد افراد
۶۰	تعاریف انگیزش
۶۲	تاثیر جو سازمانی بر انگیزش افراد

۶۵	مقدمه.....
۶۵	جامعه‌ی آماری.....
۶۵	حجم نمونه و روش نمونه‌گیری.....
۶۵	ابزار پژوهش.....
۶۶	پرسشنامه توصیف جو سازمانی.....
۶۶	روایی و پایایی پرسشنامه توصیف جو سازمانی.....
۶۷	شیوه‌ی نمره‌دهی پرسشنامه توصیف جو سازمانی.....
۶۷	پرسشنامه جامع سنجش جو مدرسه (فرم دانش‌آموزان).....
۷۰	روایی و پایایی پرسشنامه جامع سنجش جو مدرسه (فرم دانش‌آموزان).....
۷۰	شیوه‌ی نمره‌دهی پرسشنامه جامع سنجش جو مدرسه (فرم دانش‌آموزان).....
۷۱	پرسشنامه جامع سنجش جو مدرسه (فرم والدین).....
۷۱	روایی و پایایی پرسشنامه جامع سنجش جو مدرسه (فرم والدین).....
۷۱	پرسشنامه انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان.....
۷۲	روایی و پایایی پرسشنامه انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان.....
۷۳	شیوه‌ی نمره‌دهی پرسشنامه انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان.....
۷۳	عملکرد تحصیلی.....
۷۳	نحوه‌ی اجرا و گردآوری داده‌ها.....
۷۳	روش انجام پژوهش.....
۷۴	روش‌های آماری و تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها.....

فصل چهارم (تجزیه و تحلیل داده‌ها)

مقدمه.....	۷۵
ویژگی‌های نمونه‌ی آماری.....	۷۵
شاخص‌های آماری متغیرهای مورد مطالعه.....	۷۵
بررسی تفاوت دو نوع مدرسه‌ی مورد مطالعه.....	۷۸

فصل پنجم (خلاصه‌ی یافته‌ها، بحث و نتیجه‌گیری)

مقدمه.....	۸۱
خلاصه‌ی یافته‌ها.....	۸۲
بحث و نتیجه‌گیری.....	۸۲
پیشنهادات تربیتی.....	۸۶
پیشنهادات برای تحقیقات آتی.....	۸۷

فهرست جداول

عناوین	شماره صفحه
جدول ۲-۱ عوامل موثر بر جو سازمانی.....	۴۰
جدول ۳-۱ ابعاد پرسشنامه توصیف جو سازمانی.....	۶۶
جدول ۳-۲ ابعاد پرسشنامه جامع سنجش جو مدرسه.....	۶۸
جدول ۴-۱ شاخص‌های آماری مربوط به ویژگی‌های دانش‌آموزان مورد مطالعه.....	۷۶
جدول ۴-۲ همبستگی بین اندازه‌های جو، انگیزش (درونی، بیرونی و بی‌انگیزگی) و عملکرد تحصیلی.....	۷۷
جدول ۴-۳ همبستگی بین اندازه‌های جو در سه گروه دانش‌آموزان، والدین و معلمان.....	۷۸
جدول ۴-۴ آزمون آماری مربوط به تفاوت گروه‌های وابسته دو نوع واحد آموزشی به تفکیک متغیرهای مورد مطالعه.....	۷۹

فهرست اشکال و نمودارها

شماره صفحه	عناوین
۳۹.....	شکل ۱-۲ عوامل ایجاد کننده‌ی جو سازمانی مدارس.....
۴۳.....	نمودار ۱-۲ فرایند شکل‌گیری جو سازمانی در رویکرد ساختاری.....
۴۴.....	نمودار ۲-۲ فرایند شکل‌گیری جو سازمانی در رویکرد ادراکی.....
۴۴.....	نمودار ۳-۲ فرایند شکل‌گیری جو سازمانی در رویکرد تعاملی.....
۴۵.....	نمودار ۴-۲ فرایند شکل‌گیری جو سازمانی در رویکرد فرهنگی.....
۴۸.....	شکل ۲-۲ انواع جو سازمانی از نظر هالپین و کرافت.....

کلیات تحقیق

مقدمه

تا پیش از قرن بیستم، وظیفه‌ی آموزش و پرورش در هر جامعه انتقال دانش سازمان یافته و نظام ارزشی آن جامعه به نسل‌های آینده بود و این روندی بود که طی قرن‌ها همچنان ادامه داشت. اما تحولات اقتصادی، اجتماعی و سیاسی قرن بیستم منجر به تغییراتی در سیر تعلیم و تربیت شد. در اثر گسترش شگرف صنعت و تکنولوژی، نیاز به نیروی انسانی متخصص و آموزش‌های فنی و حرفه‌ای به عنوان عامل مهم تأمین نیروی مهارت یافته مطرح شد. این تحولات موجب ورود فنون و مهارت‌ها به برنامه‌های درسی و پدید آمدن آموزش حرفه‌ای در نظام‌های تعلیم و تربیت شد. به جرات می‌توان گفت که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای بستری مساعد جهت ظهور و توسعه‌ی پایدار است.

در نظام آموزشی کشور، پایان سال اول متوسطه‌ی نظری برای دانش آموز مرحله‌ی انتقال و تصمیم‌گیری مهمی به شمار می‌آید. انتخاب رشته برای او مهمترین تصمیم زندگی در این مرحله می‌باشد که امکان می‌دهد هدف‌ها، علایق، ارزش‌ها و استعدادها و توانایی‌های خود را کشف و بررسی کند. آیا نظام راهنمایی و مشاوره در درون نظام آموزشی اطلاعات تحصیلی ضروری به منظور کمک به شناخت استعدادها و رغبت‌ها، آماده ساختن برای ادامه تحصیل یا اشتغال در جامعه و کمک به رفع مشکلات درسی در فرآیند تحصیل به دانش آموز می‌دهد؟ و او را به موفقیت یعنی آن درجه از پیشرفت که به تناسب توانایی‌های خود به آن رسیده باشد سوق می‌دهد و موجب ایجاد هماهنگی بین عوامل رشد یعنی خانه، مدرسه و جامعه می‌گردد؟ مسئولان و مؤلفان آموزش فنی و حرفه‌ای، محققان و پژوهشگران، مدرسان و هنرآموزان باید از میان معتقدان و علاقمندان به این آموزش‌ها باشند به گونه‌ای که باور کنند رسیدن به پیشرفت‌های تکنولوژیکی مستلزم آموزش‌های فنی و حرفه‌ای است.

اما چگونگی برنامه‌ریزی و اجرای این آموزش‌ها اغلب از معضلات آموزشی کشورهای در حال توسعه است. اگر نقش پر اهمیت آموزش‌های مهارتی در کمک به توسعه اقتصادی در نظر گرفته شود، باید الگوهای تخصصی و پشتیبانی مورد تجدید نظر قرار گیرد.

بیان مسأله

در حال حاضر آموزش و پرورش کلید توسعه‌ی جوامع محسوب می‌شود و موفقیت و سعادت ملت‌ها به کیفیت تعلیم و تربیت آنها وابسته است (نویدی، ۱۳۹۰). به همین دلیل، بهبود نظام آموزشی و تضمین موفقیت دانش‌آموزان دغدغه‌ی اصلی سیاست‌گذاران، مدیران و متخصصان تعلیم و تربیت را تشکیل می‌دهد. در واقع، پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان یکی از شاخص‌های مهم در ارزیابی آموزش و پرورش است و تمام کوشش‌ها این نظام، در واقع برای جامه‌ی عمل پوشاندن به این امر است. به عبارتی، جامعه و به طور ویژه آموزش و پرورش، نسبت به سرنوشت، رشد و تکامل فرد در جامعه، علاقه‌مند است و انتظار دارد فرد در ابعاد مختلف شخصیت (شناختی، عاطفی و رفتاری) آن چنان که شایسته است تعالی یابد. با توجه به این که میزان پیشرفت و افت تحصیلی یکی از ملاک‌های کارایی نظام آموزشی است، مطالعه و کشف و شناخت متغیرهای تاثیرگذار بر پیشرفت تحصیلی، به تبیین و کنترل متغیرهای موثر در مدرسه می‌انجامد، بنابراین، بررسی متغیرهایی که با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد، یکی از موضوعات اساسی پژوهش در نظام آموزش و پرورش به حساب می‌آید (فراهانی، ۱۹۹۴).

در پاسخ به دغدغه‌ی تضمین موفقیت دانش‌آموزان تلاش‌های زیادی در طول تاریخ آموزش و پرورش رسمی به عمل آمده که به‌طور عمده به بهبود درون‌داد، فرایند و برون‌داد نظام آموزشی معطوف بوده است. دانش فراهم شده در حوزه‌ی علوم تربیتی نشان می‌دهد که ویژگی‌های شناختی و عاطفی دانش‌آموزان هم به عنوان درون‌داد و هم به عنوان برون‌داد نظام آموزشی از اهمیت اساسی برخوردار است. از طرف دیگر، جوّ مدرسه یکی از عواملی است که به‌طور ضمنی موفقیت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. با توجه به این که جو سازمانی یکی از عوامل نادر قابل دستکاری در سازمان‌ها می‌باشد (خلخالی، ۱۳۷۹) و مسئولان مدرسه با تغییر آن می‌توانند شرایط مناسب‌تری را برای فعالیت‌های آموزشی مدارس فراهم آورند، بررسی آن می-

تواند حائز اهمیت فراوان باشد. پیترز^۱ و واترمن^۲ (۱۹۹۸؛ به نقل محمدی، ۱۳۸۸) پیشنهاد کردند جو سازمانی به دلیل اثری که بر فرد، گروه، بازدهی سازمانی و درجه‌ی برتری سازمان دارد، موضوعی است که باید به دقت مورد مطالعه قرار بگیرد. جو مدارس بیش از وجود امکانات خاص یا خصوصیات منزلتی مدرسه در موفقیت دانش‌آموزان سهیم است (شیرازی، ۱۳۷۴). با وجود این، تلویحات جو مدرسه در نظام آموزشی کشورهای جهان سوم، معمولاً، مورد غفلت واقع می‌شود. این غفلت در فعالیت‌های پژوهشی هم دیده می‌شود. به طوری که تعداد پژوهش‌های انجام شده در مورد جو مدرسه بسیار محدود بوده و بیشتر آن‌ها به مطالعات همبستگی اختصاص دارد. از طرف دیگر، قابلیت تعمیم یافته‌های آن‌ها محدود است. در اینجا به تعدادی از پژوهش‌ها اشاره می‌شود:

کدیور (۱۳۷۸) ضمن بررسی جو سازمانی مدارس راهنمایی شهر تهران اذعان می‌دارد که جو مدرسه در حکم بستری برای رشد شخصیت دانش‌آموز و روحیه‌ی کارکنان از اهمیت برخوردار است. کدیور (۱۳۷۵) در پژوهش خود با عنوان بررسی رشد قضاوت‌های اخلاقی دانش‌آموزان و رابطه‌ی آن با جو سازمانی و نحوه‌ی تعامل معلم و دانش‌آموز نشان داد که رشد اخلاقی و مهارت قضاوت دانش‌آموزان در جوهای مختلف متفاوت است و بین جو حاکم و رشد اخلاقی رابطه وجود دارد. گلچین‌آرانی (۱۳۷۷) در تحقیق خود تحت عنوان بررسی رابطه جو سازمانی و عملکرد تحصیلی مدارس ابتدایی شهرستان آران و بیدگل نشان داد بین جو سازمانی و عملکرد تحصیلی مدارس ابتدایی همبستگی وجود دارد. بروکوو^۳ و اتال^۴ (۲۰۰۲) دریافتند که بین متغیر جو و پیشرفت تحصیلی همبستگی بالایی وجود دارد. نگ^۵ (۲۰۰۵) نشان داد که مدارس دارای جو اجتماعی مطلوب، باعث تسهیل پیشرفت فراگیران می‌شوند. بلاچ^۶، کاست لمن^۷ و ملان^۸ (۱۹۹۵) به این نتیجه رسیدند که بین جو سازمانی و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری وجود دارد. تیم تحقیقاتی ایالت نیوجرسی به این نتیجه رسیدند که بین جو سازمانی باز و پیشرفت تحصیلی و سلامت

1- Peters

2- Waterman

3- Brokove

4- Etal

5- Nagg

6- Bulach

7- Castleman

8- Malone

سازمانی رابطه‌ی مثبت معنی‌داری وجود دارد (هوی^۱ و سبو^۲، ۱۹۹۸). بروک اور^۳ (۱۹۷۷)؛ هیرس^۴ بروان^۵ (۲۰۰۲) به این نتیجه رسیدند که بین جوّ سازمانی و موفقیت دانش آموزان و پیشرفت تحصیلی آنها رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار وجود دارد (بروک اور، ۱۹۷۷؛ هیرس، ۲۰۰۰؛ بروان، ۲۰۰۲؛ به نقل قشقای زاده، ۱۳۸۶). مانتویا^۶ و بروان (۱۹۹۰) به این نتیجه رسیدند که بین جوّ سازمانی و پیشرفت تحصیلی رابطه وجود دارد ولی این رابطه یک رابطه خطی نیست. پاردز^۷ (۱۹۹۳)، به نقل کدیور، (۱۳۷۸) معتقد است که وضعیت اقتصادی و اجتماعی خانواده و جوّ مدرسه از عوامل عمده‌ی پیش‌بینی‌کننده‌ی افت تحصیلی هستند، ولی جوّ مدرسه عامل پیش‌بینی‌کننده‌ی مهم‌تری است. ونتزل^۸ (۱۹۹۸) نشان داد که چگونگی و کیفیت رابطه معلم و دانش‌آموز و برداشت‌های دانش‌آموز از حمایت معلم به میزان زیادی انگیزش تحصیلی دانش‌آموز را بهبود می‌بخشد. ریان^۹ (۲۰۰۱) نیز دریافت دانش‌آموزانی که معلم رابطه‌ی گرم و دوستانه با آنها برقرار ساخته است و حامی استقلال و خودمختاری آنها است، بیشتر درون‌انگیخته‌اند، احساس شایستگی بیشتری کرده و تمایل فراوانی برای انجام تکالیف درسی دارند.

یافته‌های مطالعات یاد شده بر نقش کلیدی جوّ حاکم بر مدرسه در موفقیت تحصیلی دلالت دارند و به اعتبار آنها می‌توان گفت رصد کردن مستمر جوّ مدرسه و ویژگی‌های شناختی و عاطفی دانش‌آموزان شرط لازم برای هدایت تحصیلی محسوب می‌شود. از طرف دیگر، نظام آموزش فنی و حرفه‌ای یکی از مهم‌ترین بخش‌های نظام آموزش هر کشور است و ارتقای آن از جمله خط‌مشی‌های اساسی کشورها برای تربیت نیروی انسانی کارآمد در سطح پیش از دانشگاه محسوب می‌شود (کازامیاس^{۱۰} و روزاکیس^{۱۱}، ۲۰۰۳). صالحی و همکاران (۱۳۸۸) با اشاره به آثار پژوهشگران و صاحب‌نظران (ساخاروپولوس^{۱۲} و لوکسلی^{۱۳}،

1- Hoy
2- Sabo
3- Brookover
4- Hirase
5- Brown
6- Montoya
7- Pareds
8- Wentzel
9- Ryan
10- Kazamias
11- Roussakis
12- Psacharopoulos
13- Loxley

۱۹۸۵؛ نیومن^۱ و زیدرمن^۲، ۱۹۹۱؛ فیزبین^۳ و ساخاروپولوس، ۱۹۹۳؛ بِنل^۴، ۱۹۹۶؛ ماندل^۵، ۱۹۹۸، بیشاپ^۶، ۱۹۹۸؛ ونتلینگ^۷ و بارنارد^۸، ۱۹۸۴؛ مک کینی^۹، فارلی^{۱۰}، اسمیت^{۱۱}، کوهان^{۱۲} و پراتزرن^{۱۳}، ۱۹۸۵؛ استار^{۱۴}، ۱۹۸۶؛ هال^{۱۵}، ۱۹۸۷؛ مرکز-کلر^{۱۶}، ۱۹۸۸؛ هاجلندر^{۱۷}، لوسکو^{۱۸} و ران^{۱۹}، ۱۹۹۲؛ استاز^{۲۰}، ۱۹۹۹) ضمن تأکید بر اهمیت آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، ضرورت مطالعه علمی هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای را نشان داده‌اند.

بنابراین، مطالعه متغیرهای مؤثر در موفقیت تحصیلی دانش‌آموزان و بازبینی مستمر شرایط واحدهای آموزشی به عنوان سطح حساس نظام آموزشی، به‌ویژه مطالعه جوّ واحدهای آموزشی و نیز سنجش ویژگی‌های شناختی و عاطفی دانش‌آموزان (دانش‌آموزان شاخه‌های نظری و فنی و حرفه‌ای) می‌تواند اطلاعات لازم برای اعمال اصلاحات ضروری را فراهم سازد. مبنای نظری و فایده عملی این مطالعه نسبتاً روشن است. مرور اجمالی نظریه‌ی یادگیری آموزشگاهی بلوم^{۲۱} (۱۳۶۴) درخصوص متغیرهای مؤثر بر پیشرفت تحصیلی و یافته‌های مطالعات انجام شده (برای مثال، ونتزل، ۱۹۹۸؛ رایان، ۲۰۰۱؛ انتویستل^{۲۲}، ۱۹۸۸؛ فرسیدز^{۲۳} و وودفیلد^{۲۴}، ۲۰۰۳؛ باتلر^{۲۵} و وین^{۲۶}، ۱۹۹۵؛ دیک^۱، کری^۲ و کری، ۲۰۰۱؛ بال^۳، ۱۹۹۷؛ به

-
- 1- Neuman
 - 2- Zederman
 - 3- Fiszbein
 - 4- Bannel
 - 5- Mundle
 - 6- Bishop
 - 7- Wentling
 - 8- Barnard
 - 9- Mckinney
 - 10- Farley
 - 11- Smith
 - 12- Kohan
 - 13- Pratzner
 - 14- Starr
 - 15- Hull
 - 16- Merkel-Keller
 - 17- Hoachlander
 - 18- Levesque
 - 19- Rahn
 - 20- Stasz
 - 21- Bloom
 - 22- Entwistle
 - 23- Farsides
 - 24- Woodfield
 - 25- Battler
 - 26- Winne

به نقل بحرانی، ۱۳۸۴؛ شیرازی، ۱۳۷۴؛ کدیور، ۱۳۷۸؛ رئیسی، ۱۳۸۲) درباره‌ی جوّ مدرسه و تأثیر آن بر انگیزش و عملکرد تحصیلی مبنای نظری این مطالعه را روشن می‌سازد. مقایسه هنرجویان هنرستان با دانش‌آموزان دبیرستان از لحاظ متغیرهای جوّ مدرسه، انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی، از این نظر جذابیت دارد که شواهد متناقض، به ابهام‌ها و اختلاف نظرهای عمده‌ای در میان متولیان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای منجر شده است. مسئولان رسمی آموزش فنی و حرفه‌ای ادعا می‌کنند که هنرجویان براساس ضوابط تعیین شده از میان افراد مستعد و علاقه‌مند انتخاب شده و در هنرستان مهارت‌های مورد نیاز بازار کار را کسب می‌کنند و معمولاً شانس بیشتری برای اشتغال دارند. در نتیجه، توسعه‌ی رشته‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند به عدالت اجتماعی کمک کند. این ادعا در بسیاری از محافل و اسناد رسمی مربوط به وزارت آموزش و پرورش (کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، ۱۳۷۳؛ قوانین برنامه‌های پنج ساله توسعه) دیده می‌شود. از طرف دیگر، شواهد پراکنده نشان می‌دهد که به دلایل مختلف، شیوه‌ی هدایت و راهنمایی تحصیلی به گونه‌ای انجام می‌شود که از بین محصولات آموزش و پرورش کم کیفیت موجود، به صورت گزینشی کسانی به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گسیل می‌شوند که نه تنها از انگیزه‌ی مثبتی درباره‌ی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای برخوردار نیستند، بلکه از نظر آمادگی در مهارت‌های شناختی و نگرش‌ها و رفتار نیز در سطوح نازل‌تری نسبت به سطح متوسط دانش‌آموزان قرار دارند. در دوره‌ی متوسطه چه در گذشته و چه در نظام جدید آموزش متوسطه، عموماً ورود به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از نظر پیشرفت تحصیلی از میان کسانی صورت می‌پذیرد که در رشته‌های ریاضی- فیزیک و یا تجربی پذیرفته نمی‌شوند، از آنجا که ملاک‌های آموزشی (نمره‌ی دروس خاص) در هدایت تحصیلی نقش غالب را ایفا می‌کند (نویدی، ۱۳۷۶) حداقل می‌توان گفت که عمده‌تأ دانش‌آموزانی که از نظر علمی ضعیف‌ترند به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش راه پیدا می‌کنند (میری چیمه، ۱۳۷۴؛ غریب، ۱۳۷۴؛ طهماسبی، ۱۳۷۸؛ نفیسی، ۱۳۷۸؛ خلفی، ۱۳۷۸؛ امیری، ۱۳۷۹).

در صورتی که پایین بودن سطح استعداد، انگیزش و عملکرد در ورودی‌های آموزش فنی و حرفه‌ای پذیرفته شود، گمان می‌رود محیطی فراهم شود که چندان مساعد یادگیری و پیشرفت نباشد و دور بسته‌ای به وجود آید که موجب استمرار نارسایی‌ها شود. در چنین شرایطی بعید نیست که جو حاکم بر هنرستان‌ها برای تحقق اهداف اصلی آموزش و پرورش چندان مساعد نباشد. اما باید توجه داشت که برای اتخاذ تصمیم‌های مهم نمی‌توان به حدس و گمان بسنده کرد و در حال حاضر شواهد متقاعد کننده‌ای برای بررسی درستی این حدس و گمان‌ها وجود ندارد. بنابر این، مسأله اصلی پژوهش حاضر وجود ابهام در مورد مطلوب بودن جو مدرسه، انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی هنرجویان هنرستان است که برای قضاوت در مورد آن، دبیرستان به عنوان مرجع داوری انتخاب می‌شود. انتظار می‌رود انجام این مطالعه بتواند ابهام یاد شده را برطرف کرده و رهنمودهایی برای انجام اقدام‌های ضروری برای بهبود وضع واحدهای آموزشی ارائه کند.

سوال اصلی

آیا واحدهای آموزشی دخترانه ی فنی و حرفه‌ای (هنرستان) و متوسطه ی نظری (دبیرستان) از نظر متغیرهای جوسازمانی، انگیزش تحصیلی و عملکرد تحصیلی متفاوت است؟

سوالات فرعی

آیا جو دبیرستان‌ها متفاوت از هنرستان‌ها است؟

آیا سطح انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان هنرستان متفاوت از دانش‌آموزان دبیرستان است؟

آیا عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان هنرستان متفاوت از دانش‌آموزان دبیرستان است؟

اهداف پژوهش

(۱) شناخت دو نوع واحد آموزشی موردنظر از لحاظ متغیرهای جو مدرسه، انگیزش تحصیلی و عملکرد

تحصیلی

(۲) ارائه پیشنهادها و رهنمودهای کاربردی به متولیان آموزش و پرورش، معلمان و اولیای دانش‌آموزان برای

انجام مداخلات لازم

فرضیه‌های پژوهش

جو دبیرستان‌ها متفاوت از هنرستان‌ها است.

سطح انگیزش تحصیلی دانش‌آموزان هنرستان متفاوت از دانش‌آموزان دبیرستان است.

عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان هنرستان متفاوت از دانش‌آموزان دبیرستان است.

ضرورت پژوهش

آموزش و پرورش از جمله سازمان‌هایی است که در همه‌ی جوامع از اهمیت خاص برخوردار است. این اهمیت بیشتر به آن دلیل است که عملکرد آن در معرض دید همگان و مورد قضاوت عام قرار می‌گیرد. از طرف دیگر، سیر تغییر و تحولات و پیشرفت‌های اجتماعی نیاز به آموزش و پرورش اثربخش را برجسته ساخته و به دغدغه اصلی مسئولان آموزش و پرورش تبدیل کرده است. در پاسخ به دغدغه‌ی اثربخشی نظام آموزشی تلاش‌های زیادی در طول تاریخ آموزش و پرورش رسمی به عمل آمده که به‌طور عمده به بهبود درونداد، فرایند و برونداد نظام آموزشی معطوف بوده است. دانش فراهم شده در حوزه‌ی علوم تربیتی نشان می‌دهد که ویژگی‌های شناختی و عاطفی دانش‌آموزان هم به عنوان درونداد و هم به عنوان برونداد نظام آموزشی از اهمیت اساسی برخوردار است. از طرف دیگر، جوّ مدرسه یکی از عواملی است که به‌طور ضمنی موفقیت تحصیلی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اگرچه به‌نظر می‌رسد معمولاً نظام آموزشی در کشورهای جهان سوم، به تلویحات جوّ مدرسه حساسیت ندارد، اما رصد کردن مستمر این ویژگی‌ها شرط لازم برای هدایت تحصیلی محسوب می‌شود. بنابراین، مطالعه جوّ دو نوع واحد آموزشی موردنظر و سنجش ویژگی‌های شناختی و عاطفی دو گروه از دانش‌آموزان (دانش‌آموزان شاخه‌های نظری و فنی و حرفه‌ای) بسیار مهم تلقی می‌شود. به همین دلیل، در پژوهش حاضر دانش‌آموزان دو نوع واحد آموزشی (هنرستان و متوسطه) از لحاظ متغیرهای جوّ مدرسه، انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی مورد مقایسه قرار می‌گیرند.

مقایسه هنرجویان هنرستان با دانش‌آموزان دبیرستان از لحاظ متغیرهای جوّ مدرسه، انگیزش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی، از این نظر اهمیت دارد که شواهد متناقض به ابهام‌ها و اختلاف نظرهای عمده‌ای در میان متولیان آموزش‌های فنی و حرفه‌ای منجر شده است. مسئولان رسمی آموزش فنی و حرفه‌ای ادعا می‌کنند

که هنرجویان براساس ضوابط تعیین شده از میان افراد مستعد و علاقه‌مند انتخاب شده و در هنرستان مهارت‌های مورد نیاز بازار کار را کسب می‌کنند و معمولاً شانس بیشتری برای اشتغال دارند. در نتیجه، توسعه رشته‌های فنی و حرفه‌ای می‌تواند به عدالت اجتماعی کمک کند. این ادعا در بسیاری از اسناد رسمی مربوط به وزارت آموزش و پرورش (کلیات نظام جدید آموزش متوسطه، ۱۳۷۳؛ قوانین برنامه‌های پنج ساله توسعه) دیده می‌شود. از طرف دیگر، شواهد پراکنده نشان می‌دهد که به دلایل مختلف شیوه‌ی هدایت و راهنمایی تحصیلی به گونه‌ای انجام می‌شود که از بین محصولات آموزش و پرورش کم کیفیت موجود، به صورت گزینشی کسانی به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای گسیل می‌شوند که نه تنها از انگیزه‌ی مثبتی درباره‌ی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای برخوردار نیستند، بلکه از نظر آمادگی در مهارت‌های شناختی و نگرش‌ها و رفتار نیز در سطوح نازل‌تری نسبت به سطح متوسط دانش‌آموزان قرار دارند. در دوره‌ی متوسطه چه در گذشته و چه در نظام جدید آموزش متوسطه، عموماً ورود به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از نظر پیشرفت تحصیلی از میان کسانی صورت می‌پذیرد که در رشته‌های ریاضی- فیزیک و یا تجربی پذیرفته نمی‌شوند، از آنجا که ملاک‌های آموزشی (نمره‌ی دروس خاص) در هدایت تحصیلی نقش غالب را ایفا می‌کند (نویدی، ۱۳۷۶) حداقل می‌توان گفت که عمدتاً دانش‌آموزانی که از نظر علمی ضعیف‌ترند به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش راه پیدا می‌کنند (میری چیمه، ۱۳۷۴؛ غریب، ۱۳۷۴؛ طهماسبی، ۱۳۷۸؛ نفیسی، ۱۳۷۸؛ خلفی، ۱۳۷۸؛ امیری، ۱۳۷۹). کمی انگیزه و علاقه در ورودی‌های آموزش فنی و حرفه‌ای موجب می‌شود محیطی فراهم شود که چندان مساعد یادگیری نباشد و دور بسته‌ای بوجود آید که موجب استمرار نارسایی‌ها شود (نفیسی، ۱۳۷۸). در چنین شرایطی بعید نیست که جو حاکم بر هنرستان‌ها برای تحقق اهداف اصلی آموزش و پرورش چندان مناسب نباشد.

بنابراین با توجه به تمام ویژگی‌هایی که برای آموزش فنی و حرفه‌ای بر شمردیم و با توجه به نداشتن یا کافی نبودن اطلاعات قابل اعتماد و روزآمد برای قضاوت جامع، نظام‌مند، منصفانه و علمی درباره‌ی این نظام، پژوهش حاضر برای پاسخ به ابهام موجود در مورد تفاوت جو مدرسه، انگیرش تحصیلی و پیشرفت تحصیلی هنرجویان هنرستان و دانش‌آموزان دبیرستان طراحی شده است. انتظار می‌رود انجام این مطالعه بتواند ابهام

یاد شده را برطرف کرده و رهنمودهایی برای انجام اقدامهای ضروری به منظور بهبود وضع واحدهای آموزشی ارائه کند.

تعریف مفاهیم و متغیرها

جو مدرسه

جو مدرسه، به عنوان ویژگی‌های با دوام در نظر گرفته می‌شود که مشخصه‌های روان‌شناختی یک مدرسه‌ی معین را توصیف می‌کند و آن را از سایر مدارس متمایز می‌سازد و در رفتار معلمان و دانش‌آموزان نفوذ می‌کند. همچنین احساس روان‌شناختی است که معلمان و دانش‌آموزان نسبت به آن مدرسه برخوردار هستند (سرگیووانی^۱، ۱۹۹۳؛ به نقل ملک زاده، ۱۳۸۶).

برای اندازه‌گیری جو مدرسه در این پژوهش از سه پرسشنامه استفاده شده است:

الف) پرسشنامه‌ی توصیف جو سازمانی هالپین و کرافت^۲ OCDQ (استفاده شده برای کارکنان مدارس): این پرسشنامه مشتمل بر ۴۲ گویه بسته پاسخ ۵ گزینه ای بر اساس مقیاس لیکرت است و ۵ بعد دارد: دو بعد آن رفتار حمایتی و هدایتی (دستوری) رفتار مدیر مدرسه را توضیح می‌دهد و سه بعد دیگر آن، رفتار حرفه‌ای (متعهد) دبیران، رفتار صمیمی و بیگانه (غیر متعهد) دبیران را توضیح می‌دهد..

ب) پرسشنامه‌ی جامع سنجش جو مدرسه CSCI^۳ (فرم دانش‌آموزان): این پرسشنامه توسط مرکز ملی جو مدرسه‌ی آمریکا (NSCC^۴) در سال ۲۰۰۴، برای اندازه‌گیری توانایی‌ها و نیازهای مدرسه به وسیله‌ی بررسی دانش‌آموزان، والدین و کارکنان مدرسه، ساخته شد و دارای سه فرم دانش‌آموزان، معلمان و والدین است. گویه‌های این پرسشنامه حول ۴ بعد جو مدرسه سازماندهی شده است: امنیت، تدریس و یادگیری، روابط

1- Sergiovanni

2- Organizational Climate Description Questionnaire

3- Comprehensive School Climate Inventory

4- National School Climate Center